

**"תיקון מכירת
יוסף וחסא העגל
במלכות יוון"**

שיחה לחנוכה
מפי הרב חיים איידלס

יצחק - יוסף - יון

במדרש (בראשית רבה ב ד) מובא: "'וחושך' זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן. שהיתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל". מדוע גלות יוון מכונה דווקא בשם 'חושך'? ומה ראו לצוות לכתוב את דברי הכפירה דווקא על קרן השור?

בעל ה'מגלה עמוקות' (פ' מקץ) מבאר באופן ארוך ועמוק את הקשר שבין מלכות יוון ליצחק אבינו וליוסף הצדיק. את כוחו ינק יוסף הצדיק מיצחק אבינו. שמו של יצחק הוא רמז למילים 'קץ חי', לרמז שכשיגיע קץ ימיו של יצחק תתחיל פרשת גדולתו של יוסף. כמו שכתוב במדרש הגדול (בראשית מא א): "באותו הפרק שיצא יוסף מבית האסורים מת יצחק אבינו. לכך פתח בפרשה "ויהי" שהוא משמש שני לשונות, לשון שמחה ולשון אבל. שמחה שיצא יוסף מבית האסורים ואבל שבאותו הפרק מת יצחק". זהו גם מה שכתוב "וירצהו מן הבור" - 'בור' בגימטריא 'יצחק'. בור עניינו גם קבר ומיתה, "חייטני מירדי בור". אכן אמרו חז"ל (ראש השנה יא.) שיצחק מת בראש השנה, וביום זה יצא מבית האסורים בראש השנה. עניין זה נרמז אף בפסוק "ויהי מקץ שנתים ימים", סופי התיבות עולים למניין מאה ושמונים כמניין שנותיו של יצחק אבינו. דהיינו כשנשלמו מאה ושמונים שנות חייו של יצחק אז החלה עלייתו וגדולתו של יוסף. "והנה עמד על היאור" - רמז ליוסף הצדיק שהוא "אור זרוע לצדיק".

לא רק יניקת יוסף באה מיצחק, כי אם גם יניקת מלך יוון באה מיצחק. לכן גלות יוון נקראת 'חושך', שזו מידתו של יצחק, ולכן גלות יוון נמשכה מאה ושמונים שנה כמניין שנות חיי יצחק. וזה מה שאומר המדרש (ויקרא רבה כט ב) על הפסוק "ויחלם והנה סלם מוצב ארצה" - "מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו שרה של בבל עולה שבעים עווקים [שלבים], ושל מדי נ"ב, ושל יון ק"פ", כשנותיו של יצחק.

היוונים ציוו 'כתבו על קרן השור', שהשור רומז ליוסף, "בכור שורו הדר לו". הדבר בא לרמוז שעל חטא מכירת יוסף באה להם הצרה בימי יוון. עוד נרמז הקשר שבין יוון ליוסף, במה שמזל יוסף הוא

נגה וקליפת יוון היא 'קליפת נגה'. כן בדרך רמז 'אנטיכוס' מלך יוון עולה בגימטריה 'יוסף'.

היוונים גזרו על מילה ושבת, שני יסודות אצל יוסף הצדיק. יוסף שמר ברית קודש. הדבר נרמז גם כן במאה ושמונים שנותיו של יצחק בהן עסקנו לעיל, שזהו הטעם לכך שתינוק נימול רק לאחר מאה ושמונים שעות מלידתו. שכן שבעה ימים מלאים הם מאה ששים ושמונה שעות, שתיים עשרה שעות נוספות של הלילה השביעי עד לבוקר של יום השמיני זה מאה ושמונים שעות. וזהו טעם שדווקא יצחק אבינו שהיה חי מאה ושמונים שנה היה התינוק הראשון שנימול ביום השמיני.

כן הקפיד יוסף על מצות עונג שבת כפי שכתוב בתוספות השל"ה ממרן החיד"א על הפסוק "וטבח טבח והכן כי איתי יאכלו האנשים בצהרים" שאותו הזמן ערב שבת היה. כפי שצוו ישראל "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו". וכן לשון הכתוב "וטבח טבח והכן כי איתי יאכלו" בגימטריה 'בשישי היה' עם הכולל. "יאכלו האנשים בצהרים" בגימטריה "הן ביום השבת".

בניית המשכן וחודש כסלו

כשמשה ירד מההר ובישר לעם ישראל שזכו למחילה על חטא העגל, ציווה אותו הקב"ה על עשיית המשכן. משה רבנו ירד ביום הכיפורים ובי"א בתשרי ציווה את עם ישראל על מלאכת המשכן. במשך יומיים י"ב-י"ג בתשרי נאספו התרומות, ובי"ד בתשרי הודיע משה לעם ישראל שהתמלאה המכסה. למחרת בט"ו תשרי החלו במלאכת הקמת המשכן. שבעים יום לאחר מכן - כ"ה בכסלו היה המשכן מוכן, ונשאר מקופל עד אחד בניסן, כפי שכותב הילקוט שמעוני.

אומר המדרש (ילקוט שמעוני מלכים א קפד): "אמר ר' חנינא: בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה [והיה] מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן". והיו ישראל ממלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו? והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק, דכתיב "לושי ועשי עוגות" [שהוא רמז למצות שנאמר "עגות מצות כי לא חמץ"] ואמרו לו "שוב

עלינו להבין כי יסוד המשכן קשור בקשר ישיר לקיום שמיים וארץ. עם תחילת קרבנות הנשיאים אומרת התורה "ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו" (במדבר ז יב). מדוע קוראת התורה ליום זה היום "הראשון"? מבאר הילקוט שמעוני (נשא רמז תשיד): "שאינ תלמוד לומר 'ראשון' אלא ראשון לכל ימות השנה. בברייתו של עולם נתאווה הקדוש ברוך הוא לעשות שותפות בתחתונים. מה נפשך אם לענין החשבון לא הוה צריך קרא למימר אלא 'אחד' 'שנים' 'שלושה' או 'ראשון' 'שני' 'שלישי'. שמא 'אחד' 'שני' 'שלישי'? אימתי פרע להם הקדוש ברוך הוא? בהקמת המשכן, שנאמר "ויהי המקריב ביום הראשון" - ראשון לבריאת עולם. אמר הקדוש ברוך הוא כאלו באותו היום בראתי את עולמי". מהיום הראשון שברא הקדוש ברוך הוא את העולם נתאווה לדור עם בריותיו בתחתונים ולא עשה כן. כיוון שהוקם במשכן השרה בו הקב"ה שכינתו באו הנשיאים להקריב. במובן זה נחשב אותו היום כיום הראשון לבריאת העולם, שזה היה כל יסוד העולם - השראת שכינתו יתברך בתחתונים.

אף כל מה שהיה במשכן היה מכוון כנגד מעשה בראשית. ביום הראשון נבראו שמים וארץ ולכן "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן" (שמות כו ז). ביום השני "יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל" ובמשכן נאמר "והבדילה הפרכת לכם" (שמות כו לג). ביום השלישי "יקוו המים אל מקום אחד", ובמשכן "ועשית כיור נחשת... ונתת שמה מים" (שמות ל יח), וכן הלאה. זאת אומרת שעם הקמת המשכן הגיע העולם לשלמותו. אם כן היה ראוי לומר שהקב"ה המתין עם עבודת המשכן עד לחודש ניסן משום שרק אז העולם מגיע לשלמותו, בחודש האביב, מועד היציאה ממצרים. מדוע הדגישה התורה את הקשר הישיר בין המשכן ובין יצחק אבינו?

המשנה (אבות א ב) מלמדת אותנו כי "על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". שלושה עמודים כנגד שלושת האבות. גמילות חסדים כנגד אברהם - "חסד לאברהם" (מיכה ז כ). תורה כנגד יעקב "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג ד).

אשוב אליך" [לבשר את לידת יצחק, שעתידי מהיוולד בניסן]. ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה? אמר הקדוש ברוך הוא: עלי לשלם. מה שלם לו הקדוש ברוך הוא? חנוכה חשמונאי". הרינו למדים שחנוכה משוייכת לחנוכה המשכן, שנדחתה לניסן עקב לידת יצחק. זו גם הסיבה שבקריאת התורה בימי החנוכה אנו קוראים בפרשת קורבנות הנשיאים שבחנוכה המשכן במדבר, שכן עניין אחד להם.

הקשר הזה בא לידי ביטוי גם בדברי המדרש תנחומא (פ' פקודי יא): "וכדברי רבי שמואל בר נחמני שאמר שנעשה המשכן בג' חודשים למה לא עמד מיד אלא מפני שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק אבינו. לפי שבאחד בניסן נולד יצחק. אמר הקב"ה הריני מערב שמחתכם שמחה בשמחה. והיו ליצני הדור מרננין ומהרהרין ואומרין להם נגמרה מלאכת המשכן ואינו עומד מיד, ולא היו יודעים מחשבתו ועצתו של הקב"ה". בפירוש עץ יוסף על מדרש תנחומא מבאר כי דבר זה בא ללמדנו שלא שרתה השכינה במשכן של משה אלא בזכותו של יצחק. דבר זה מצריכנו להבין מה הקשר הפנימי בין יצחק אבינו להקמת המשכן.

התורה אמרה על עצי השטים "ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים" (שמות כו טו). העיר רש"י: "ועשית את הקרשים - היה לו לומר "ועשית קרשים", כמה שנאמר בכל דבר ודבר, ומהו "הקרשים"? מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו צפה ברוח הקדש ונטע ארזים במצרים. וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים. אמר להם שעתידי הקדוש ברוך הוא לצוות אתכם לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם. הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו 'טס מטע מזורזים קורות בתינו ארזים', שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן".

יצחק אבינו ועבודת המשכן

מדברי רש"י לכאורה היה ראוי לבוא ולומר שהמשכן יהיה מכוון דווקא כנגד יעקב, שנטה את עצי השטים. אם כן למה המשכן הוקם דווקא כנגד יצחק?

אך כעת שהוקם המשכן בחודש שנולד בו יצחק, שמידתו מידת הדין, מורה לנו שהקב"ה התרצה על חטאם של ישראל לגמרי, עד אשר אפילו מידת הדין הסכימה לכך. לכן מיד עם ההתרצות על חטאם של ישראל מכח עקידת יצחק מצווה להם הקב"ה את בניית המשכן שיקום בחודש ניסן לגלות שבדין נתרצה להם. והדבר רמוז באילו של יצחק שבא תחתיו, אשר התורה אומרת על אודותיו "והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו" (בראשית כב יג), האותיות שאחר 'סבך' בא"ב הן 'עגל', ללמדנו שהקב"ה בציווי העקידה הקדים תרופה למכה. זהו יסוד הציווי על ריבוי הזהב במשכן שיבוא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנשא בו העגל.

צד נוסף של הכפרה שקיימת במשכן כלפי חטא העגל נוכל להבין על ידי העמקה בעניין העגל. מדוע עם ישראל עשו דווקא דמות עגל? חז"ל (שמות רבה מג ח) מלמדים אותנו כי את דמות העגל ראו ישראל במרכבתו של הקב"ה שלה ד' פנים – פני אדם, פני שור, פני נשר ופני אריה. עם ישראל בחרו דווקא בדמות השור, משום שידעו שרק בזכות משה רבנו יורד להם מן השמיים. אך כעת שמשה לא נמצא יש מקום לחשש. לכן עשו דווקא את דמות השור שמכוחו מגיעה הפרנסה, "ורב תבואות בכח שור" (משלי יד ד). זו הייתה הנהגתו של יוסף, "בכור שורו", "הוא המשביר לכל עם הארץ". אך כמובן שלא ניתן לפעול בעולמות העליונים באופן של חטא. עם ישראל מנסה ליצור קשר בכוחם עם ההנהגה האלוקית. במעשה זה ניסו לפעול פעולה רוחנית בעולמות העליונים ולהשרות שכינה במעשה ידיהם. אך כיוון שפעלו על דעת עצמם ולא מכח הציווי האלוקי לא הייתה השראת שכינה. אמנם עם הקמת המשכן שבו לזכות להשראת השכינה על מעשה ידיהם (תנחומא פקודי יא). בעבור מה זכו לאותה השראת שכינה? בעבור שעשו כל מעשיהם מכח הציווי האלוקי. לכן רואה התורה לחזור בפרשות ויקהל פקודי כמעט מילה במילה על מה שכבר נאמר בפרשות תרומה ותצוה, ללמדנו שכל מה שנצטוו ישראל עשו בפועל, לא החסירו ולא הותירו, אלא עשו הכל בהתאם לצו האלוקי.

העבודה כנגד יצחק אבינו, שהקריב את עצמו לפני הקב"ה במעשה העקידה. כל יסוד עבודת הקרבנות בבית המקדש נמצא בעניין העקידה. בשעה שהאדם מקריב את קרבנו עליו לחוש את הדברים על עצמו ובשרו, כלשון הרמב"ן (ויקרא א ט): "ישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו". אף יסוד הקרבת קרבן תחת האדם מצינו לראשונה בשעת עקידת יצחק. לא זו בלבד, אלא שבשעת הקרבת האיל כיוון אברהם אבינו שייחשב כאילו הקריב את בנו, כלשון המדרש (ילקוט שמעוני וירא רמז קא): "אמר לפניו: רבונו של עולם, הוי רואה דמו של איל זה כאלו דמו של יצחק בני קרב... ר' פנחס אמר: אמר לפניו: רבש"ע, הוי רואה דמו של איל זה כאלו הקרבת את יצחק בני תחלה ואח"כ הקרבת את האיל תחתיו". הרי שכל יסוד עבודת המשכן והקרבנות טמון בעקידת יצחק והאיל שנכנס תחתיו.

המשכן וחטא העגל

טעם נוסף לקשר שבין המשכן ובין יצחק אבינו ע"ה טמון בקשר שבין הקמת המשכן ובין חטא העגל. לאחר החטא הנורא מורה הקב"ה למשה להקים את המשכן. מכח מה זכו לאותו תיקון ולאותה כפרה? מפרש התרגום יונתן על הפסוק "צרור המר דודי לי בין שדי ילין" (שיה"ש א יג) – "באותו הזמן [של חטא העגל] אמר ה' למשה לך רד כי שחק עמך והרף ממני ואשמידם. שב משה וביקש רחמים לפני ה' וזכר להם ה' עקידת יצחק שנעקד על ידי אביו בהר המוריה על המזבח ושב מרוגזו והשרה שכינתו ביניהם כמלפנים". כותב ה'חוט של חסד' (פרשת פקודי), מרבי אליהו כהן מאזמיר, שהיה מקום לומר שאם היה המשכן מוקם בחודש שנולד בו אברהם שהוא חסד או בחודש שנולד בו יעקב שהוא רחמים שאין הריצו על חטאם של ישראל שלם, אלא רק מכח חסד או רחמים ולא מן הדין.

ביקשו להזכיר ולעורר את עוון העגל, "וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב" (תהלים קו כ). הכתיבה על קרן השור באה לומר שעם ישראל בעשייתו תבנית שור העידו במעשיהם שאין להם חלק באלוקי ישראל, כפי שכותב הרוקח בסידורו.

ממה שביררנו ביחס למהותו של חטא העגל הרי שגזירת היוונים לכתוב על קרן השור באה להזכיר שישראל עשו מדעת עצמם, על פי הבנתם ושכלם, ולא על פי ציווי השם. מכח זה שישראל נהגו כך רצו גם עתה היוונים לעוררם לנהוג שוב כך. זו הייתה האסכולה של חכמי יוון, שהכל מתחיל ומסתיים בהשגת שכלם וסברת ליבם. כפי שכותב הרמב"ן (ויקרא טז ח): "היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע, הנמשכים אחרי היוני [אריסטו] אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת". האפשרות שיהיה לנו חלק באלוקי ישראל זה להיות עבד ה' בהתבטלות מוחלטת לדעת ה' ומצוותיו. לא לעשות שום מעשה על פי ההבנה השכלית.

במובן הזה חושך זה גלות יוון, שהחשיכה עיניהם של ישראל, שכל מטרתם הייתה שיישארו ישראל בחושך השכל האנושי ולא באור ה'. היוונים פעלו להחזיר את עם ישראל לשורש החטא של מעשה העגל, אי ההתבטלות לה'. כל מטרתם הייתה ליצור מסך שמבדיל בינם לבין הקב"ה, וממילא יהיו שרויים בחושך מוחלט. זה מה שאנחנו אומרים בתפילת 'על הניסים' "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". הדגש הוא שהתורה לא תהיה תורת ה' והרצון לא יהיה רצון ה', אלא הכל יתחיל מאיתנו, מסברת ליבנו והבנת שכלנו. לכן הדגש הוא 'חוקי רצונך', כפי שפרה אדומה נקראת בשם 'חקה' - "חקת התורה". שמהותה של החוקה היא מה ש"גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה" (רש"י במדבר יט ב).

זהו גם הקשר בין נס החנוכה לבין יצחק אבינו. כשהקב"ה מצווה על אברהם אבינו "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה" (בראשית כב ב) היה מקום לאברהם אבינו לטעון מיד טענות בשכל אנושי. שכן הקב"ה הבטיחו "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא יב). גם ישנו איסור מפורש "לא

זהו יסוד מהותו של המשכן. הנה בקודש הקדשים היו כרובים עשויים זהב, על אף שהתורה אמרה "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות כ כ). הטעם הוא משום שכאן הקב"ה הוא שציווה על כך, ואדרבה לא רק שאין בכך איסור אלא יש בזה חיוב. יסוד זה הוא כפרה על חטא העגל, כמו שמצינו בעניין פרה אדומה. ביחס לדין פרה אדומה כותב רש"י (במדבר יט כב): "משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך. אמרו: תבא אמו ותקנח הצואה. כך תבא פרה ותכפר על העגל". מסביר לאור דבריו הרב מבריסק בעל בית הלוי (פרשת כי תשא לא יג) שפרה אדומה נקרא "חקת התורה" על אף שהיא מצוה יחידית כדי ללמדנו את מהותה של כל התורה כולה: "דעל ידי פרשה פרה הבין דכל התורה כולה נעלם ממנו טעמיהם. ובזה יבואר הפסוק דאמר "זאת חוקת התורה... ויקחו אליך פרה...". ולכאורה הרי פרה הוא רק מצוה אחת שבתורה, ואמאי קרי ליה חוקת התורה? רק דמפרה יתברר להאדם דאינו יודע מאומה מכל מצות שבתורה וממילא כל התורה חוקה היא". פרה אדומה מהווה 'בניין אב' לכל התורה, ללמדנו שכל התורה כולה אינה מובנת בשכל אנושי אלא בציווי אלוקי בלבד. בשל כך פרה אדומה מהווה תיקון לחטא העגל שכל מהותה הפוכה ממעשה העגל. מעשה העגל הוא דוגמה לעשיית מעשה מתוך הבנה שכלית, על פי דעת אנושית, ולא על פי התורה ורצון השם. לשם כך באה פרה אדומה כסייג וגדר שלא להיכשל לחשוב שאנחנו יודעים בשכלנו טעמה של תורה, ושעלינו ללכת על פי שכלנו בלבד. במובן זה "תבוא אמו ותקנח הצואה". וכי בשביל חטא העגל חידש הקב"ה דין בתורתו הנצחית? אלא הכוונה שמכיוון שפרה אדומה היא חוק, ממילא היא מהווה שמירה וסייג שלא ייכשלו להבא במעשים שדומים לחטא העגל, וממילא נתכפר בה גם חטא העגל עצמו.

תיקון חטא העגל במלכות יוון

קעת נבין את לשון המדרש (בראשית רבה ב ד): "ו'חושך' זה גלות יוון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן. שהיתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל". השור כאמור מכוון כנגד יוסף, "בכור שורו הדר לו". היוונים

אלא שזהו מה שראה יוסף בחלומו "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי" (בראשית לז ז). עוד בהיותנו בשדה, בשטח הפקר, בהליכה במדבר, כבר שם כולנו מאלמים אלומים. האלמות היא רמז לעבודה זרה, "פה להם ולא ידברו", אלילים - אליל אילם. אומר להם יוסף כי עוד בטרם תתייצב אלומתי, העגלים שייעשו על ידי ירבעם שייצא מזרעי, כולנו יחד נעמיד את העגל במדבר. לא ידעו ישראל כי כל מעשה העגל עתיד לצאת ממש על ידיהם, במה שבחרו למכור את אחיהם ולהורידו למצרים, שמכח זאת יצטרכו לרדת אחריו וללכת במדבר - מקום העגל.

לכן יום הכיפורים שיבוא בעקבות העגל יהיה יום כפרה על חטא העגל, אך גם על מכירת יוסף שהייתה השורש לירידה הזו, כפי שמבאר המשך חכמה. אומר הבן יהודע כי מאה ושמונים שנות גלות יוון היו כנגד מכירת יוסף, בה קיבלו האחים מאה ושמונים שקלים. הזכות שמתקנת את חטא העגל שמכח מכירת יוסף היא כאמור זכותו של יצחק אבינו שבעקידתו בוטלה הדעת מפני דעת הבורא, והיה מוכן להיעקד על גבי המזבח.

למול היוונים שרצו שנכתוב על קרן השור, כנגד מכירת יוסף על ידי אחיו, על מנת לעורר את עניין חטא העגל, באה הקמת ההמשכן. לכן אמר הקב"ה למשה רבנו שהמשכן לא ייחנך בחודש כסלו, אלא בחודש ניסן שהוא חודשו של יצחק אבינו. במובן זה חנוכה מהווה תשלום לחודש כסלו. התשלום של חנוכה הוא המשך של תיקון חטא העגל שהחל במשכן במה שישראל ביטלו דעתם לאביהם שבשמיים ולא נהו אחר גזירות היוונים לביטול רצון ה'. בשל כך היה הנס דווקא על ידי החשמונאים משבט לוי, אותו שבט שלא נכשל בעגל ונענה מיד להכרזתו של משה רבנו "מי לה' אלי". השבט שמסר את נפשו לביטול טומאת חטא העגל מישראל, הוא אותו שבט שמסר את הנפש אצל החשמונאים שנלחמו מול כוחות הטומאה, להמשיך את מלחמת הקודש באותה מסירות נפש עד טהרת בית המקדש. כך גם בימינו עלינו למסור את הנפש, לנהוג בביטול מוחלט אל רצון ה' עד אשר ייבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן.

תרחח". אמנם אברהם אבינו התבטל באופן מוחלט לרצון ה', ביטל את סברתו ושכלו והלך מיד לעשות רצון אביו שבשמיים. במובן זה מעשה העגל ומעשה העקדה מהווים ניגודים מוחלטים. בחטא העגל בני ישראל פעלו לפי הבנת השכל בלא ציווי אלוקי, ואילו בעקדה אברהם אבינו פעל לקיים את הציווי האלוקי בלא הבנת השכל. לכן יבוא הציווי שאין בו שכל, עקידת יצחק, ויכפר על המעשה שיש בו שכל בלי ציווי חטא העגל. כדי להתגבר על יוון עם ישראל נזקק לזכותו ולסגולתו של יצחק אבינו, שיהווה משקל נגד למלחמתם של היוונים.

מכירת יוסף ועגלי ירבעם

על פי דרך זו נתבונן בקשר אל יוסף הצדיק. כשהאחים ראו את יוסף מרחוק החליטו בדעתם להשליך אותו אל אחד הבורות. מה הטעם למעשה נפשע זה? כותב רבי טוביה הלוי בספרו 'חן טוב' שהוא משום שראו ברוח קדשם שמזרעו של יוסף, משבט אפרים, עתיד לצאת ירעבם בן נבט שהיה חוטא ומחטיא את הרבים. ירבעם התקנא במלכותו של רחבעם, שזכה לכבוד מיוחד של מלכי יהודה - לזכות לשבת בבית המקדש, בעוד ירבעם שמלכותו מלכות ישראל לא יכול היה לשבת בבית המקדש שאין בו ישיבה אלא למלכי יהודה בלבד. לכן מצא דרך מתוחכמת למנוע מעם ישראל לעלות למקדש, באמצעות סגירת הדרכים והעמדת שני עגלים, האחד בידן והשני בבית אל, כך שהרוצה להקריב קרבנות יבוא להקריב לעגלים הללו. לכן אמרו האחים בואו ונהרג כעת את יוסף וכך נציל את זרעינו מזרעו החוטא שלא ייצא ממנו ירבעם בן נבט.

לכאורה, יש מקום לתמוה על ההחלטה של האחים, שהרי אצל ישמעאל נאמר "באשר הוא שם", לפי מעשים שהוא עושה עכשיו על אף שבניו ימיתו בני ישראל בצמא. אבל מצינו בבן סורר ומורה שהורגים אותו על שם סופו. אמרו השבטים כי זהו ממש גדר של סורר ומורה, שכן עתיד להסיט את ישראל לעבודה זרה ולבטל מהם את עבודת המקדש. "המלך תמלך עלינו", אנחנו בחרנו ביהודה, ורואים האחים כבר כעת את ניצני המרידה במלכות בית דוד שהחלו אצל יוסף. במצב שכזה אפשר לדון את יוסף על שם סופו, כדי לגדוע את זרעו שלא ייצא ממנו ירבעם בן נבט.